

Dialectes?

Pere ORTÍS

ELS dialectes són extensió, són horitzons i són riquesa d'una llengua. I són el seu suport, i poden ser la seva supervivència, en cas de persecució. I a fe de món que la llengua catalana en té –i en té de bellíssims. Observeu el mallorquí de les *Rondaies mallorquines*, d'En Jordi des Racó: quin tresor en termes i construccions, quina fluència! Podriem presentar alguna obra més d'altres dialectes, potser no tan importants però plenes d'una sentor local molt digna de ser coneguda i aprofitada.

Bé que per a l'actual català estàndard els dialectes tenen mala premsa. Són ignorats, no són comptats a l'hora de construir la parla, són sotmesos a un fred menyspreu. Els nostres mitjans públics, en certes perplexitats, s'estimen més mirar com ho fa el castellà que no pas aprofitar-se dels dialectes. Són glòries de l'actual situació de la nostra llengua.

Vull advertir que aquesta intervenció l'enfoco des del meu dialecte, el nord-occidental, i més en concret des de la parla de l'Urgell. En la meua novel·la *La petja incerta*, un corrector de Barcelona hi féu destrossa i esbarriada de termes urgellencs, sota el suprem concepte que els desconeixia. L'imponent senyor substituï *esquerar* per *esperar*, el substantiu *donat* per un circumloqui, el qual li resultà un nyap que esfereïa. Allò d'Antonio Machado de «... Castilla... que desprecia cuanto ignora». Per tant, qui desconeix aquell dialecte, que s'hi miri a formular judicis sobre aquest escrit. D'exemples de suport i de recurs per a la nostra llengua trobats en els dialectes, en tenim a balquena. Heus-ne ací alguns:

Sentim els homes del temps que no es cansen de dir: «Hi haurà núvols, però 'sense més conseqüències', inspirat pel castellà «sin más consecuencias». Aquí a l'Urgell sempre hem dit «sense res de més avant». «Hi haurà moltes bromes, però sense res de més avant.»

I, sí, ja que he esmentat *bromes*, diguem que mai, mai, mai un home del temps no ha emprat en els nostres mitjans aquesta bellíssima paraula, tan entranyable i domèstica. Quan érem petits no en dèiem d'altra: «Ha passat una broma i ha deixat anar un xàfec.» «El cel és ple de bromes.» Els nostres mitjans tan sols en coneixen l'ús barbàric, com en els casos: «M'ha fet una "broma" pesada.» «Tu sempre estàs de "broma".» Cal usar els alternatius *folga*, *gràcia*, *acudit*, *facècia*, *plagasitat*, etc.

I *estar d'ullera*, expressió ben viva aquí, a l'Urgell: «Aquest sempre està d'ulle-

ra.», és a dir: «sempre està d'humor». Ex.: —Quant en vols, d'aquest auto? —Mig milió. —Estàs d'ullera.

I una altra amplitud a l'Urgell: «Home, no t'enfadis, que ho deia de riure.»; i no «de broma».

Vessament cerebral és el calc servil de *derrame cerebral*. Aquí, a l'Urgell, diem *feridura*. Sempre que és cas del sobreiximent d'una vena, diem aquest paraula: «El Joan ha tingut una feridura.» «La Roseta s'ha ferit.» El verb *ferir-se* vol dir 'sofrir una apoplexia'. A la primeria de TV3, foren avisats d'aquesta paraula, i la usaren unes quantes vegades, però al capdallà potser algun avançat la considerà massa de ponent. Ara tornen a engaltar-nos «vessament cerebral». Bé que algun cop també diuen *apoplexia*.

«Gamberro» és una luctuosa fatalitat i un menyspreu imperdonable. Menyspreu de *galifardeu* —molt viu fins ara a l'Urgell— i d'aquest ventall patètic: *bandarra*, *bordisot*, *gambiro*, *rebregat*, *brètol*, *estripat*, *bordegàs*, *trinxeraire*, *destraler*, *vàndal*, *marrà*, *cafre*. Tanta riquesa, i sacrificada a una paraula imposada pel colonitzador! Tan sols perquè uns bons senyors desconeixien *galifardeu* o no hi eren avesats.

En el camp esportiu, *golejada* és paraula capdavantera. Té el gran avantatge d'assemblar-se molt al castellà *goleada*. De fet, és la mateixa paraula. Per què no diem *golada*? Diem *collada* (de *colla*), *gentada*, *aiguada*, *caragolada* (de *caragol*), *ocellada*. Aquí dèiem *pana*. Segur que del verb urgellenc *empanar*, que vol dir 'cruixir, ensorrar

sota un pes'. «Quatre a zero, quina *pana!*» «Els han clavats una pana.» I també: *panera* i *panadera*.

El verb *pitjar* ha estat molt viu a l'Urgell. Bé que l'ha arraconat molt *apretar*. Però els pixapolits no el volen dir perquè s'assembla a *pixar* (!). Diuen *prémer*, que està molt bé, i és el dels mallorquins. Els anglesos no practiquen pas aquests escrúpols d'escanyolits entre els seus; per exemple, *sheet* i *shit*.

Abastar, i *abastir*, també tenen el privilegi de sonar molt com «abastecer». I per això tenen tant de predicament en els nostres mitjans. En canvi, a l'Urgell sempre hem dit *proveir*. Exemples: «El canal proveeix d'aigua tot l'Urgell.» «Anem al mercat a proveir.»

Menys és molt català, però el claven en tota situació on el castellà clava el seu *menos*. A l'Urgell sempre hem emprat formes alternatives: «Ara no plou tant com abans.» «Quan encara no fa un quart que ha començat.», per comptes del tan remenat «Quan fa menys d'un quart que ha començat.»

I vull acabar amb aquesta citació del Pep Coll: «És trist que els guardians de la llengua comuna –no se sap si per deixadesa, incapacitat o desdeny– menyspreïn les aportacions lèxiques del dialecte»¹. Exacte, Pep. És per aquestes tres glòries que tu enumeres.◆

¹ Pep Coll, *El parlar del Pallars*, Editorial Empúries, Barcelona 1992, p. 101.